

А.Ж.Валижонова,
Қўқон университети талабаси

Туризм хизматлари бозорини бошқаришда давлат сиёсатининг йўналишлари

Аннотация: Ушбу мақолада туризм хизматлари бозорининг ривожланиш хусусиятлари, шарт-шароитлари ва тамойилларини ўрганиш, туризм соҳасида давлат сиёсатини амалга оширишнинг устувор йўналишлари, туризм хизматлари бозорининг ривожланишида ҳудудий сайёҳлик тизимларининг ўрнини асослаш ва қулай рақобатчилик муҳитни шакллантириш йўналишлари, туристик хизматлар бозорини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари бўйича омиллари тадқиқ қилинган.

Калит сўзлар: туризм, давлат сиёсати, туризм индустрияси, рақобат, туристик маҳсулот, туристик хизматлар.

НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В УПРАВЛЕНИИ ТУРИСТИЧЕСКИМИ УСЛУГАМИ

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности, условия и принципы развития рынка туристских услуг, приоритеты государственной политики в сфере туризма, роль региональных туристских систем в развитии рынка туристических услуг и формировании благоприятной конкурентной среды.

Ключевые слова: туризм, государственная политика, индустрия туризма, конкуренция, туристический продукт, туристские услуги.

Кириш

Бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотларда ҳам туризмни иқтисодиётнинг стратегик тармоғига айлантириш, туризм хизматлари бозори фаолиятини кенгайтириш, ҳудудий сайёҳлик тизимларини ривожлантириш масалаларига алоҳида эътибор берилмоқда. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор юналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида туризм индустриясини жадал ривожлантириш, иқтисодиётда унинг роли ва улушини ошириш, туристик хизматларни диверсификация қилиш ва сифатини яхшилаш, туризм инфратузилмасини кенгайтириш каби вазифалар белгиланган [1].

Ҳозирги замонавий шароитларда туризм хизматлари бозори фаолиятини кенгайтириш, ҳудудий сайёҳлик тизимлари, жумладан туристик кластерлар, туризмга ихтисослашган эркин ҳудудлар фаолиятини йўлга қўйиш ва ривожлантириш объектив аҳамият касб этган масалалар қаторига кирди. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев таъкидлаганларидек: “Туризмни иқтисодиётнинг стратегик тармоғига айлантириш биз учун устувор

вазифа бўлиб қолади”[2]. Туризм хизматлари бозори фаолиятини кенгайтиришда ҳудудий сайёҳлик тизимлари, жумладан туристик кластерлар ва эркин туристик ҳудудлар фаолиятини самарали ташкил этиш учун хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиш ва атрофлича таҳлил этиш зарур.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили

Туризм хизматлари бозори фаолиятини кенгайтиришнинг назарий ва амалий жиҳатлари ҳамда ҳудудий сайёҳлик тизимлар фаолиятини йўлга қўйиш ва ривожлантириш масалалари кўплаб хориж иқтисодчи олимларининг илмий ишларида ўз аксини топган. Жумладан, Шилченко Т.Л.[3], Кварталнов В.[4], Чудновский А.Д.[5], Дурович А.П.[6], ва бошқаларнинг илмий ишларида ёритилган.

Мамлакатимизда туризм хизматлари бозори фаолиятини кенгайтиришнинг назарий жиҳатлари, ҳудудий сайёҳлик тизимларини шакллантиришнинг ўзига хос хусусиятлари, туристик кластерлар ҳамда эркин туристик ҳудудлар фаолиятини ривожлантириш масалалари Тўхлиев И.С.[7], Раҳматуллаева Ф.М.[8], Наврўз-зода Ш.Б.[9], Рўзиев Ш.Р.[10] ва бошқа олимларнинг илмий ишларида тадқиқ этилган.

Шундай қилиб, сўнгги йилларда мамлакат миллий иқтисодиётининг стратегик тармоқларидан бири сифатида туризмни ривожлантириш бўйича комплекс чора-тадбирлар изчил амалга оширилмоқда, бу эса унинг тез ривожланиши, янги иш ўринларини яратиш, даромадларни кўпайтириш, аҳоли турмуш даражаси ва сифатини юксалтириш, шунингдек, инвестицион жозибадорлигини оширишга қаратилган.

Тадқиқот методологияси

Ушбу мақолада хорижий ва маҳаллий олимларнинг илмий ишлари, илмий монографиялари, ўқув қўлланмалари ва мақолаларини таҳлил қилиш, статистик таҳлиллари, миқдор ва сифат кўрсаткичларни ҳисоблаш, уларни бир-бири билан солиштириш каби услублардан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар

Кейинги йилларда туризмга оид ижтимоий-иқтисодий муносабатларни шакллантириш ва ривожлантиришда алоҳида аҳамиятга эга бўлган янги ресурслар гуруҳи, яъни институтсионал ресурсларни инобатга олиниши тақозо этилмоқда. Чунки институтсионал ресурслар жами ресурс таъминотини фаоллаштириш учун давлат ташкилотлари, расмий ва норасмий молиявий институтлар салоҳиятидан ҳар тарафлама ва тўлиқ фойдаланиш бўйича қўшимча шарт-шароитларни яратади. Ҳудудда туризм бозорини ривожлантириш учун доимий назоратни талаб этувчи ташкилий-бошқарув блоки элементларидан бири бўлган туристлар хавфсизлигини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга.

Иқтисодиётда хизматлар ўсишининг асосий омилларини илмий билимлар, номоддий шаклдаги тўпламлар, ахборот технологиялари ва тадбиркорлик фаолияти интегратсияси каби омиллар ташкил этади. Бугунги

кунда Республикамизда хизмат кўрсатиш соҳасини, жумладан туристик хизматлар кўрсатадиган корхоналарни жадал ривожлантириш, ялпи ички маҳсулотни шакллантиришда туризм хизматларининг ўрни ва улушини ошириш, кўрсатилаётган хизматлар таркибини, энг аввало, уларнинг замонавий юқори технологик турлари ҳисобига тубдан ўзгартириш долзарб масала ҳисобланади.

Туризм бозорининг ривожланишини белгиловчи муносабатлар пойдевори маълум бир макон ва замонга хос бўлган шарт-шароитлар пойдевори асосида шаклланади. Маълум бир ҳудудда туризм бозорининг ривожланиш шарт-шароитлари хусусиятларини тўлиқроқ англаш учун уларни учта тузилмавий гуруҳга бўлиб ўрганиш мақсадга мувофиқдир (1-жадвал).

1-жадвал

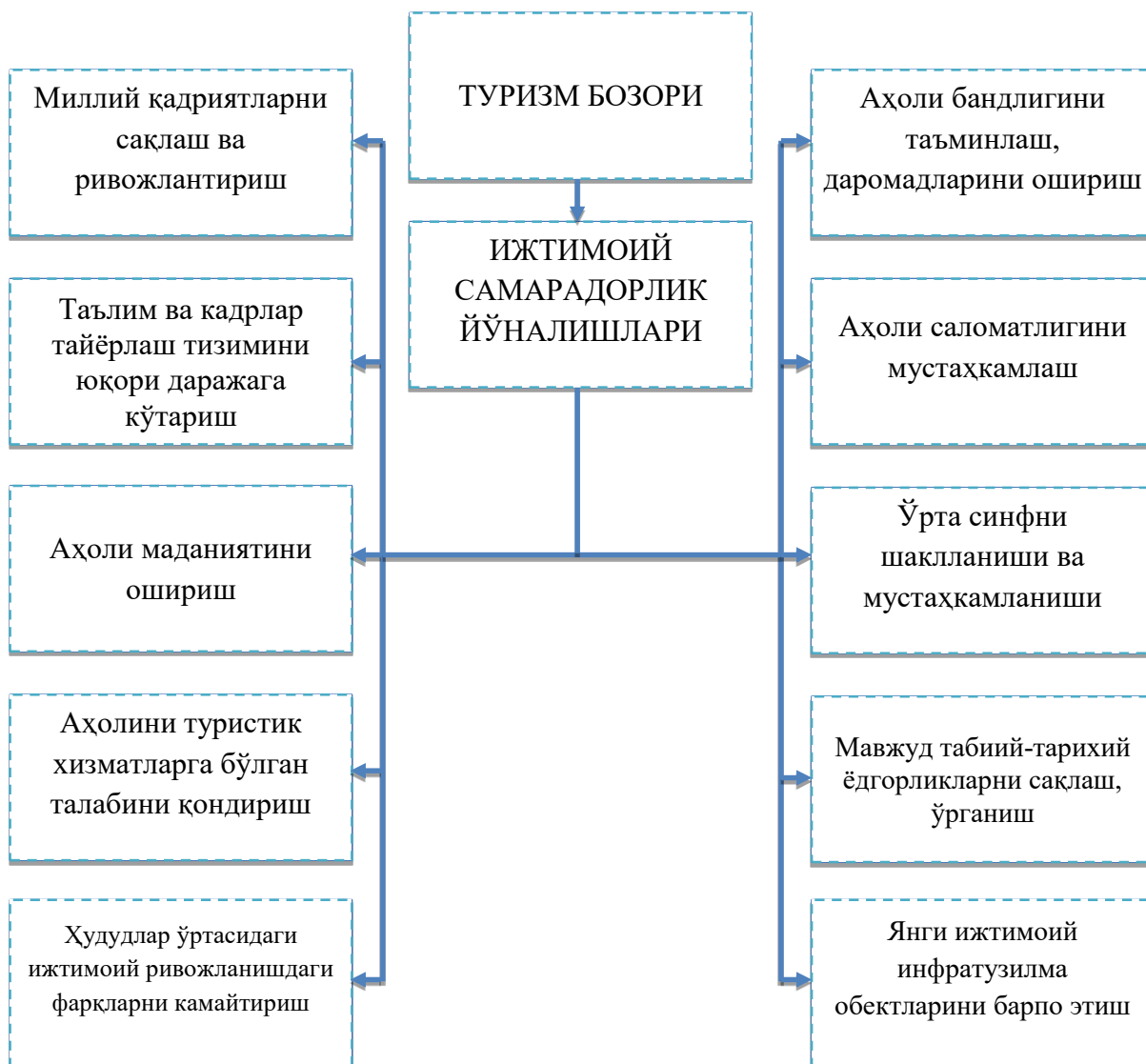
Туризм бозорининг ривожланиш шарт-шароитлари

Асосий блоклар	Таркибий тузилмаси
Табиий-географик	Минтақада туризм шаклланишининг базис шароитларини ташкил этувчи: - Минтақа географияси; - Минтақанинг табиий-географик, тарихий-маданий, ҳудудий-географик хусусиятлари ва ресурслари.
Ижтимоий-иқтисодий	- туристик фаолиятнинг меҳнат ресурслари билан таъминланганлиги; - туризм соҳасининг молиявий ресурслар билан таъминланганлиги.
Ташкилий институтсионал	- Туристик фаолиятнинг институтсионал ва ахборот ресурслари билан таъминланганлиги; - Туристик инфратузилманинг ривожланганлиги; - Туристик ҳудудга транспортда боориш имконияти; - Туризм ривожланишини давлат томонидан тартибга солиш механизмининг самарали ишлаши; - Ҳудудда туристлар хавфсизлигининг таъминланганлиги.

Туризм бозоридаги ижтимоий-иқтисодий муносабатлар моҳиятан бир томондан, туроператорлар, турагентлар, уларнинг контрагентлари ва ҳамкор ташкилотларнинг туристик талабни қондиришга йўналтирилган маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва реализатсия қилиш бўйича фаолиятларини рағбатлантириш, бошқа томондан эса, икки томонлама келишув асосида туристларнинг тўловга қодир талабларини қондириш ва мотивлаштиришга қаратилган ҳисобланади.

Мамлакат ҳудудларида туризмнинг ижтимоий самарадорликка бевосита таъсирини алоҳида кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ. Бу йўналишда хорижда бир қатор илмий ишлар чоп этилишига қарамасдан, туризмнинг ижтимоий ривожланишга ва аҳоли турмуш даражасига таъсирининг илмий-назарий асослари ҳали тўлиқ шаклланмаган. Аввало, ҳудудий туризм бозорининг

ижтимоий соҳага таъсир кўрсатишининг асосий йўналишларини аниқлаб олиш зарур (1-расм).

1-расм. Туризм бозорининг ижтимоий самарадорлик йўналишлари

Туризмнинг ижобий таъсири биринчи навбатда минтақадаги миллий кадриятлар ва урф-одатларни мустаҳкамлаш ва янада ривожлантиришга олиб келади. Ушбу йўналиш минтақада ўзига хос маданий туристик брендни шаклланиши ва туристларни таклиф қилишнинг муҳим механизми бўлиб хизмат қилади. Шунингдек, туризм инфратузилмасини ривожлантиришда янги коммуникациялар, информатсион технологияларни қўллаш аҳолининг ижтимоий қарашларини ва фаолиятларини ижобий тарафга ўзгаришига олиб келади.

Миллий иқтисодиёт таркибида туризм соҳасининг ривожланиши ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, булар қуйидагилардан иборатдир:

- Туризм соҳаси сайёҳларнинг эҳтиёжларини қондиришга юналтирилган кўп қиррали функционал тузилмага эга мураккаб тизим ҳисобланади,

шунингдек, хизмат кўрсатишда фойдаланиладиган ўзига хос шакл ва усуллари камраб олади;

- Туризм бозорида туристлар учун ўзига хос бўлган туристик маҳсулот таклиф этилади. Туристтик маҳсулот комплекс тавсифга эга бўлиб, саёҳат давомида вужудга келадиган талабни қондириш учун зарурий хизматларнинг “пакети” шаклида намоён бўлади;

- Туризм соҳасининг моддий ишлаб чиқаришдан асосий фарқи, туристик хизматларни кўрсатиш бўйича пировард натижаларга эришиш бевосита истеъмолчининг иштирокида юзага келиши ҳамда истеъмол жараёнининг бевосита туристик ресурслар мавжуд жойда амалга оширилиши ҳисобланади;

- Туристтик хизматларга бўлган талабнинг бозор конъюнктурасига нисбатан ижтимоий-иқтисодий муҳит ўзгаришига юқори таъсирчанликка эга эканлиги. Бунда туризм соҳасида кўрсатиладиган хизматлар хавфсизлиги ўзига хос аҳамиятга эга бўлади.

Туризм индустрияси субъектлари фаолияти учун қулай шарт-шароитларни шакллантиришга йўналтирилган туризм фаолияти соҳасидаги қонун ҳужжатларини ва норматив-ҳуқуқий база шаклланимоқда. Туризмнинг ривожланишидаги барча тўсиқ ва ғовларга барҳам бериш, виза ва рўйхатдан ўтказиш тартиб-таомилларини, паспорт ва божхона назоратини соддалаштириш, туризм соҳасини давлат томонидан бошқариш ва бозорга хос тарзда тартибга солиш механизмини мақбуллаштирилмоқда. Туризм соҳасида тадбиркорлик фаоллигини рағбатлантириш ва туризм хизматлари бозорида рақобатни ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни ҳамда, туризм соҳасида статистик ҳисобга олиш тизимини такомиллаштирилмоқда.

Хулоса ва таклифлар

Ҳозирги замонавий шароитларда туризм хизматлари бозори фаолиятини кенгайтириш, ҳудудий сайёҳлик тизимлари, жумладан туристик кластерлар, туризмга ихтисослашган эркин ҳудудлар фаолиятини йўлга қўйиш ва ривожлантириш обектив аҳамият касб этган масалалар қаторига кирди. Туризм соҳасининг тараққиётини таъминлашда “замонавий инновация ва иқтисодий ўсишнинг сифат омили” бўлган “кластер” лар фаолиятини самарали шакллантириш обектив зарурият касб этмоқда. Бугунги кунда туризмнинг барча йўналишларини ривожлантиришда кластер механизмидан фойдаланиш соҳа тараққиётини таъминлашда ҳал қилувчи омиллардан бири ҳисобланади.

Мамлакатда туризмни барқарор ривожлантириш миллий иқтисодиётни мустаҳкамлашга, туризмнинг замонавий йўналишларини яратишга, туризм инфратузилмасига давлат таъсирининг бошқарувини кучайтиришга, аҳолининг турмуш даражасибва фаровонлигини оширишга, экологик хавфсизликни таъминлашга, тарихий ҳамда маданий ёдгорликларни сақлаб қолишга, табиатни муҳофаза қилиш фаолиятининг даражасини оширишга, жамиятнинг маънавий салоҳиятини оширишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони. <https://lex.uz/docc/-3107036>
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил 24 январ.
3. Шильченко Т.Н. Перспективы развития туристских кластеров в РФ // Вестник ТИУиЭ. 2015. № 1 (21). С. 65–70
4. Квартальнов В.В. Стратегический менеджмент в туризме: современный опыт управления: Монография. - М.: Финансы и статистика, 2000
5. Чудновский А.Д. Туризм и гостиничное хозяйство. Учебник. –М., 2012. – 322 с.;
6. Дурович А.П. Маркетинговые исследования в туризме: Учебное пособие. 3-е изд., испр. и доп.–СПб.: Питер, 2012. – 384 с
7. Тўхлиев И.С, Туризм асослари: ўқув қўлланма.– Самарқанд: СаимИСИ, 2010., 352 бет.;
8. Раҳматуллаева Ф.М. ва бошқалар. Минтақани комплекс ривожлантиришда туризм салоҳиятидан сама-рали фойдаланиш йўллари. Монография. Тошкент; 2020 й
9. Наврўз-зода Ш.Б. Туристик ҳудуд рақобатбардошлиги. Монография\ Бухоро: “Садриддин Салим Бухорий” Дурдона нашриёти, 2017 - 156 б.;
10. Рўзиев Ш.Р. Ўзбекистонда тарихий-маданий туризмни ривожлантиришнинг ташкилий-иқтисодий механизмини индикатив бошқариш методикаси. Иқтисод ва молия. 2018, 11(119). 23-30 бет